

Άγιος Θεόδωρος Μεγαλομάρτυς ο Γαβράς - Τιμάται η μνήμη του στις 02 Οκτωβρίου

[Ορθοδοξία και Ορθοπραξία](#) / [Συναξαριακές Μορφές](#)

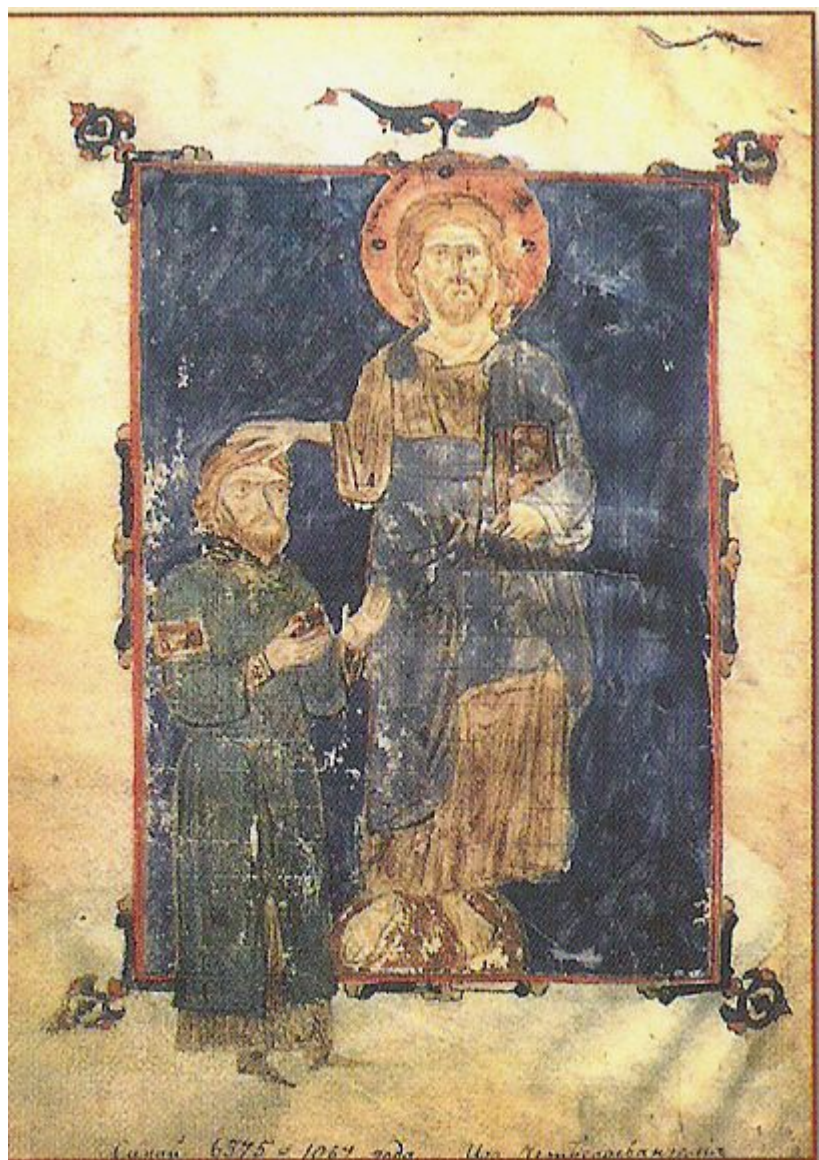

Βιογραφία

Σύμφωνα με την Ακολουθία του, ο Άγιος Θεόδωρος ο Μεγαλομάρτυρας ο Γαβράς, γεννήθηκε τον 10ο αιώνα μ.Χ. στην κωμόπολη της Χαλδίας Άρτα (ή Άτρα), από γονείς ευσεβείς και ένδοξους (Η Χαλδία ήταν ένα από τα 3 θέματα του Πόντου με πρωτεύουσα την Τραπεζούντα).

Χρημάτισε στρατιωτικός αρχηγός και κυβερνήτης της Τραπεζούντος και ανεδείχθη υπερασπιστής της Ορθοδόξου πίστεως και προστάτης των πτωχών και των αδυνάτων.

Σε μία συμπλοκή με τους Σελτζούκους Τούρκους συνελήφθη αιχμάλωτος και προκειμένου να μην αρνηθεί το Χριστό και την πίστη του, μαρτύρησε μετά από φρικτά και μεγάλα βασανιστήρια, στις 2 Οκτωβρίου 1098 μ.Χ. στη Θεοδοσιούπολη (Ερζερούμ).

ΠΕΡΙΒΛΕΠΤΟΣ ΚΥΡ ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΣ, ΜΕΓΑΣ ΥΠΑΤΟΣ,
ΠΑΤΡΙΚΙΟΣ, ΤΟΠΟΤΗΡΗΤΗΣ ΚΟΛΩΝΙΑΣ, ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΚΑΙ ΔΟΥΚΑΣ
ΧΑΛΔΙΑΣ Ο ΓΑΒΡΑΣ (1043-1098). Από τετραευαγγέλιο του 1067 ο
Χριστός χορηγεί την Παρηγορία των Αγίων στον ηρωικό
Στρατηλάτη και υπερασπιστή του Πόντου Άγιο Θεόδωρο τον Γαβρά,
ο οποίος υπήρξε ο τρόμος και ο φόβος των τουρκικών ορδών,
απαλάσσοντάς τον από τα αμαρτήματά του.

Πηγή: clubs.pathfinder.gr

Ιστορικό του Ναού του Αγίου Θεόδωρου Γαβρά

Σύμφωνα με το συναξάρι του, για να τιμηθεί η μνήμη του κατασκευάστηκε ναός στην Τραπεζούντα. Ο ναός υπήρξε δωρεά του ανιψιού του Θεοδώρου, Κωνσταντίνου Γαβρά, ο οποίος διετέλεσε, όπως και ο θείος του, στρατηγός του θέματος Χαλδίας με πρωτεύουσα την Τραπεζούντα το διάστημα 1118-1143 μ.Χ. Χτίστηκε ανατολικά της πόλης στη συνοικία του Αγίου Βασιλείου και κοντά στο ναό της Αγίας Άννας. Μετά την ανέγερσή του ο Κωνσταντίνος Γαβράς μετέφερε εκεί με τιμητική πομπή την κάρα του μάρτυρα.

Ο ναός του Αγίου Θεοδώρου καταστράφηκε από άγνωστη αιτία λίγο πριν ή κατά τη διάρκεια των χρόνων της Αυτοκρατορίας των Μεγάλων Κομνηνών της Τραπεζούντας (β' μισό 12ου - α' μισό 14ου αιώνα μ.Χ.). Από το αρχικό κτίσμα του Κωνσταντίνου Γαβρά φαίνεται πως διατηρήθηκε περίπου έως τις αρχές του 20ού αιώνα μόνο ο γυναικωνίτης, δηλαδή το βόρειο τμήμα του ναού. Για το κτίσμα του 12ου αιώνα μ.Χ. τίποτα άλλο δεν είναι γνωστό.

Σε χρυσόβουλο που εξέδωσε ο Αλέξιος Γ' Μέγας Κομνηνός της Τραπεζούντας (1349 - 1390 μ.Χ.) το 1364 μ.Χ. και αφορούσε την παραχώρηση προνομίων στους Βενετούς εμπόρους της πόλης γίνεται λόγος για μοναστήρι αφιερωμένο στον Άγιο Θεόδωρο Γαβρά, πληροφορία που δεν πιστοποιείται από το συναξάρι του, το οποίο αναφέρει μόνο τον αρχικό ναό που είχε χτιστεί από τον Κωνσταντίνο Γαβρά. Στο χρυσόβουλο του Αλεξίου επικυρωνόταν μεταξύ άλλων η παραχώρηση εδαφών στους Βενετούς σε περιοχή που εκτεινόταν από το μοναστήρι του Αγίου Θεόδωρου

Γαβρά και προς τη θάλασσα, στις ανατολικές υπώρειες της πόλης. Επομένως, είναι πιθανό ο αρχικός ναός του 12ου αιώνα μ.Χ. να αποτέλεσε τον πυρήνα για τη δημιουργία μοναστικού συγκροτήματος αφιερωμένου στον Γαβρά, σε μεταγενέστερη χρονική περίοδο και έως τα μέσα του 14ου αιώνα μ.Χ., όταν εκδόθηκε το χρυσόβουλο. Ασφαλώς η δημιουργία μοναστικής κοινότητας γύρω από τον αρχικό ναό δείχνει τη διάδοση της λατρείας αυτού του τοπικού αγίου προοδευτικά μέσα στον 13ο και τον 14ο αιώνα μ.Χ., καθώς και τη σημαντική θέση που κατείχε στην τοπική θρησκευτική παράδοση σε συνάρτηση και με την κοινωνική θέση της οικογένειας των Γαβράδων.

Φαίνεται πως, κατά τα τελευταία χρόνια της Αυτοκρατορίας των Μεγάλων Κομνηνών, κατασκευάστηκε άλλος μικρός δίκογχος ναός που ενσωμάτωσε το σωζόμενο βόρειο τμήμα του αρχικού ναού του 12ου αιώνα μ.Χ. (γυναικωνίτης). Το κτίσμα αυτό ασφαλώς ανήκε στο μοναστικό συγκρότημα του Αγίου Θεόδωρου Γαβρά, όμως η ταύτισή του με το καθολικό της μονής δεν είναι ασφαλής, δεδομένων των μικρών διαστάσεών του, αλλά και επειδή στα έγγραφα της εποχής δε γίνεται καθόλου λόγος για την τυπολογία του καθολικού.

Στο δίκογχο αυτό κτίσμα η αριστερή κόγχη του Ιερού Βήματος ήταν αφιερωμένη στο Θεόδωρο Γαβρά, ενώ η δεξιά στον Άγιο Δημήτριο. Η αφιέρωσή της στον Άγιο Δημήτριο ίσως ερμηνεύεται από το γεγονός ότι κατά την Ακολουθία του Αγίου Θεόδωρου διαβάζονται τα ίδια σχεδόν τυπικά, καθώς και ο ίδιος Απόστολος και το Ευαγγέλιο, όπως και στην Ακολουθία του Αγίου Δημητρίου.

Το μοναστήρι του Αγίου Θεόδωρου Γαβρά μετά την κατάληψη της περιοχής από τους Οθωμανούς παρέμεινε ορθόδοξο αλλά ερειπώθηκε με την πάροδο του χρόνου. Ο παλιός γυναικωνίτης, μόνος από το υπόλοιπο συγκρότημα, διατηρήθηκε σε σχετικά καλύτερη κατάσταση έως τις αρχές περίπου του 20ού αιώνα μ.Χ., οπότε ο χώρος μετατράπηκε σε κοιμητήριο. Οι πληροφορίες που έχουμε σήμερα για τη μορφολογία και τη διακόσμηση του χώρου του γυναικωνίτη προέρχονται από τον Ι. Μηλιόπουλο, ο οποίος μελέτησε τα ερείπια του μοναστικού συγκροτήματος, όπως σώζονταν έως τις αρχές του 20ού αιώνα (1930 μ.Χ.), και προχώρησε σε δημοσίευση των στοιχείων. Έκτοτε φαίνεται πως το συγκρότημα ερειπώθηκε τελείως, καθώς στο χώρο δεν σώζονται πλέον ίχνη των μεσαιωνικών κτισμάτων.

Με βάση τις πληροφορίες, οι εσωτερικές διαστάσεις του χώρου του γυναικωνίτη πρέπει να ήταν 3,48 μ. μήκος και 3,37 μ. πλάτος. Στη δυτική πλευρά αυτού του χώρου, ο οποίος φαίνεται πως ήταν ολόκληρος διακοσμημένος με τοιχογραφίες, σωζόταν έως τις αρχές του 20ού αιώνα μ.Χ. σπάραγμα παράστασης της Δευτέρας Παρουσίας. Η παράσταση αυτή καταλάμβανε ολόκληρο το δυτικό τοίχο του χώρου καθώς και το μέρος πάνω από τη θύρα του νότιου τοίχου, μέσω της οποίας

επικοινωνούσε ο γυναικωνίτης με τον υπόλοιπο ναό. Σημειώνεται ότι η παράσταση περιλάμβανε στο κέντρο το Χριστό καθισμένο σε θρόνο μέσα σε πολύχρωμη κυκλική δόξα και πλαισιωμένο δεξιά και αριστερά αντίστοιχα από τις ολόσωμες μορφές της Θεοτόκου και του Ιωάννη του Προδρόμου σε στάση ικεσίας. Πρόκειται για τον γνωστό εικονογραφικό τύπο της Δέησης. Κάτω από το πλαίσιο με το Χριστό εικονίζονταν φλόγες. Δεξιά και αριστερά της Δέησης και σε λίγο χαμηλότερο επίπεδο παριστάνονταν ανά έξι οι δώδεκα Απόστολοι να κάθονται σε θρόνους, κρατώντας στα χέρια τους κώδικες. Οι θρόνοι των Αποστόλων ήταν ζωγραφισμένοι κλιμακωτά, τοποθετημένοι μέσα σε αψίδες και πίσω από αυτούς στέκονταν ομάδες αγίων, προφητών, μαρτύρων. Αριστερά του Χριστού θα πρέπει να υποθέσουμε ότι εικονίζονταν σκηνές κολαζομένων, από τις οποίες σωζόταν, έως τις αρχές του 20ού αιώνα μ.Χ., μόνο η παράσταση του πλούσιου από την Παραβολή του Λαζάρου. Η υπόθεση αυτή βασίζεται στην τυπική εικονογραφική απόδοση της Δευτέρας Παρουσίας, που είχε παγιωθεί στη βυζαντινή τέχνη ήδη από τον 11ο αιώνα μ.Χ.

Αναφέρεται επίσης ότι σε κάποιον από τους τοίχους του γυναικωνίτη είχε απεικονιστεί το λάβαρο του Κωνσταντίνου Γαβρά. Η παράσταση του λαβάρου αποτελούνταν από τρεις χρωματικές ζώνες (καστανή, λευκή και κυανή), που στο μέσο έφεραν ένα στέμμα και στα κάτω άκρα, αριστερά και δεξιά αντίστοιχα, ένα μονοκέφαλο αετό (το έμβλημα των ηγεμόνων της Τραπεζούντας) και τον Άγιο Ευγένιο ολόσωμο, μετωπικό, με επισκοπικό ένδυμα. Ο γυναικωνίτης διέθετε επιπλέον τρεις θύρες στα ανατολικά, δυτικά και νότια. Πάνω από τη δυτική θύρα εικονιζόταν παράσταση του Χριστού με δεμένα χέρια και γερμένο κεφάλι, ενώ στο πίσω μέρος της σύνθεσης διαγραφόταν ο σταυρός. Πρόκειται για τον εικονογραφικό τύπο της Άκρας Ταπείνωσης.

Οι τοιχογραφίες αυτές, μολονότι δεν αποκλείεται να χρονολογούνται από την αρχική φάση κατασκευής του γυναικωνίτη, το 12ο αιώνα μ.Χ., είναι πιθανότερο να υποθέσουμε πως κατασκευάστηκαν τα τελευταία χρόνια της Αυτοκρατορίας των Μεγάλων Κομνηνών, όταν ο γυναικωνίτης ενσωματώθηκε στο νεότερο δίκογχο ναό και πιθανότατα ανακαινίστηκε.

Έξω από την Τραπεζούντα, στην περιοχή Κουνακαλίν, στην Άνω Ματζούκα, έχει

εντοπίζεται κοντά στο χωριό Κουνάκα (σημ. Kūzükkonak) ένα μικρό εξωκλήσι με παλιές τοιχογραφίες, το οποίο είναι επίσης αφιερωμένο στον Άγιο Θεόδωρο Γαβρά (Άγε-Γάβρας). Το κτίσμα βρίσκεται στην Κουρανόη (Kourance), τοποθεσία στα βορειοδυτικά του χωριού, στις ανατολικές πλαγιές του όρους Μελά και σε υψόμετρο 1.200 μ. Ο Bryer, χωρίς να προβεί σε ειδικότερη χρονολόγησή του, επισημαίνει πως η αφιέρωσή του στον Θεόδωρο Γαβρά μπορεί να υποδηλώνει ότι ήταν μεσαιωνικό. Η αφιέρωση του ξωκλησιού στον Γαβρά είναι ενδεικτική για τη θέση που κατείχε ο άγιος στη θρησκευτική παράδοση της ευρύτερης περιοχής και συνακόλουθα για τη διάδοση της λατρείας του.

Theophilos Kotsidis

Πηγή: epontos.blogspot.co.uk